

Spektakel en fragiliteit

Werken die u niet mag missen op de Biënnale van Venetië P58-59

Verder

De 58ste editie van de **Biënnale van Venetië** gaat op zoek naar de betekenis van kunst in hectische tijden. Dat levert evenveel uitbundigheid als verstillings op. Acht hoogtepunten. **KOEN VAN BOXEM**

Spektakel toegestaan

'May You Live in Interesting Times',
Arsenale en Giardini

Een gigantische, eenarmige robot in een doorzichtige plastic kooi. In zijn lange hand lijkt hij een verborstel vast te houden waarmee hij voortdurend zwaait. Aan zijn voeten ligt een grote plas rode verf. Of is het bloed dat op de ramen spettert? 'Can't Help Myself' (foto), een installatie van de Chinese kunstenaars Sun Yuan en Peng Yu, is meer dan een spektakelstuk. De robot heeft geleerd 32 dansbewegingen uit te voeren. En om ervoor zorgen dat hij zichzelf niet al te veel onderspat met rode verf is hij uitgerust met sensoren.

De installatie staat symbool voor de twee breed uitwaaiende expo's in Arsenale en Giardini. De Amerikaanse curator Ralph Rugoff heeft ervoor gekozen het spektakel niet te schuwen. De voorbije edities werd je van de centrale tentoonstellingen na een tijd moe. Te veel hermetische kunst, te veel politieke boodschappen. Daar heeft de 58ste editie van de Biënnale minder last van.

Het thema is een passe-partout: 'May You Live in Interesting Times'. Ja, het zijn boeiende tijden, en de kunst speelt daarop in. Maar dat doet ze al eeuwen. Rugoff zegt dat hedendaagse kunstenaars de grens tussen betekenisloos en betekenisvol moeten opzoeken. In die optiek heeft hij ze geselecteerd. Het is een mooie uitleg die je snel bent vergeten als je de expo's bezoekt. Je blijft gewoon stilstaan bij de dingen die je prikkelen en raken.

Zeker in Arsenale gebeurt dat vaak. Meteen aan het begin bots je op de haast dystopische foto's van de Indiase fotograaf Soham Gupta. Hij legde het nachtlevens van Calcutta vast. Niet het geswing, maar de overlevingsstrijd van mensen aan de rand van de samenleving. Gupta geeft de ontluistering een glamoureuze kantje. Daarom maken zijn beelden zo'n indruk.

En dan is er de gigantische en bizarre installatie 'Old Food' van de Amerikaan Ed Atkins. Het eerste wat je ziet, is een lang, twee verdiepingen tellend kledingrek met operakostuums. Op schermen daarrond verschijnt een vreemd verhaal met een monsterachtig kind dat piano speelt. Hier denk je misschien wel aan de grens tussen betekenisvol en betekenisloos. Het is in elk geval indrukwekkend.

Maar het hoeft niet bombastisch te zijn om indruk te maken. Soms raak je ontroerd door een eenvoudige sculptuur, zoals 'March of the Valedictorians' van de Britse kunstenaar Jesse Darling. Haar plastic stoeltjes op lange poten, met een knik erin alsof ze knieën hebben, wekken de illusie dat ze echt kunnen wandelen.

Zowel in Arsenale als in Giardini valt het brede palet van de hedendaagse kunst op. Er mag weer ouderwets worden geschilderd. De fotografie is helemaal terug. Sculpturen zijn er in allerlei vormen, van intimistisch klein tot grotesk groot. En nieuwe technologie wordt omarmd.

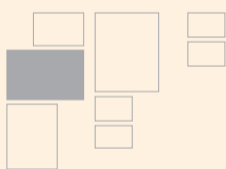
Een favoriet werk kiezen is haast onmogelijk. Wij zijn in Arsenale lang blijven stilstaan bij 'Eskallation', een installatie van de Duitse Alexandra Bircken. Op de grond, op ladders en hoog tegen het plafond plaatste ze zwarte poppen in latex en polyester. Alsof je een ruimte binnentreedt waar net een massamoord heeft plaatsgevonden. Even slikken.

Fragiel als het leven

Cathy Wilkes, Brits paviljoen,
Giardini

Het hart van de Biënnale blijven de landenpaviljoenen. De oudste staan in Giardini en Arsenale, de jongste kriskras door de stad. Algemeen vallen de tentoonstellingen wat tegen. Er is veel hermetische kunst die voor het land in kwestie misschien interessant is, maar niet zo voor de 'buitenlander'. Er zijn natuurlijk uitzonderingen. België pronkt met 'Mondo Cane', de poppeninstallatie van Harald Thys en Jos De Gruyter. En ook het Verenigd Koninkrijk heeft een knappe tentoonstelling. Ook met poppen, maar dan anders.

Cathy Wilkes, een spirituele kunstenaar die zich toelegt op meditatie en transcendentie, creëerde een universum dat de fragiliteit van het leven onderlijnt. Ze brengt uiteenlopende materialen en media samen in verschillende installaties. De link met de dood en een ander leven is nooit ver weg. Je hebt bijna de neiging om op je tippen en zwijgend door de expo te lopen. De poppen lijken liever niet te worden gestoord in de wereld die Wilkes voor hen heeft gecreëerd.

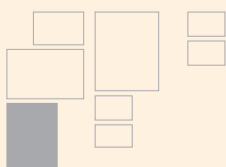
Verloren in het labirint

'Neither Nor', Italiaans paviljoen,
Arsenale

Helemaal achteraan in Arsenale hebben de Italianen naar goede gewoonte een markante expo opgebouwd. 'Neither Nor, the Challenge to the Labyrinth' is een realisatie van drie kunstenaars. Enrico David, Chiara Fumai en Liliana Moro vulden samen een labirint waarin je als bezoeker hopeloos verdwaalt. Het is een inventief parcours vol 'twists and turns'.

De keuze voor een labirint is niet toevallig. Ook Venetië is een doolhof waarin je zonder Google Maps binnen de kortste keren verdwaalt. De titel verwijst ook naar het gelijknamige essay uit 1962 van Italo Calvino, die erop wees dat de wereld uit elkaar aan het vallen was en dat er geen ankerpunten meer waren.

Onderweg in het Italiaanse paviljoen kom je veel tegendraadse en opwindende sculpturen tegen. Ze zijn vaak tegen spiegels geplaatst, wat het effect van verdwazing alleen maar groter maakt. Dat gevoel wordt nog versterkt omdat je niet naast jezelf kan kijken als je de spiegelende beelden bekijkt. Je gaat onvermijdelijk zelf deel uitmaken van een kunstwerk.

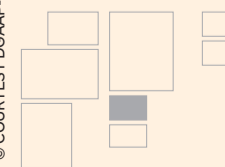
Een vloeibare roadtrip

'Vois ce bleu profond te fondre',
Frans paviljoen, Giardini

Op elke Biënnale is er wel één landenpaviljoen waarvoor je minstens een uur moet aanschuiven. Dit jaar valt die eer de Fransen te beurt. Met dank aan Laure Prouvost.

De hoeksteen van Prouvosts tentoonstelling is een twintig minuten durende film. Voor je de zaal betreedt, passeer je een mini-expo met elementen die je later op het scherm terugziet, inclusief twee witte duiven. De film is een roadtrip zoals je er nog nooit een hebt gezien, door een 'vloeibare wereld' waar octopussen, vissen en mensen in elkaar opgaan.

Prouvost, van wie in het M HKA nog een grote expo loopt, is gefascineerd door ons onderbewustzijn. Welke verontrustende gebeurtenissen spelen zich daar af? Die wereld vertaalt ze naar het scherm. Je moet hem niet zozeer proberen te begrijpen maar ondergaan. Pas dan kan je ten volle genieten van de poëzie.

Trump zonder titel

Adrian Ghenie, 'The Battle between Carnival and Feast', Palazzo Cini

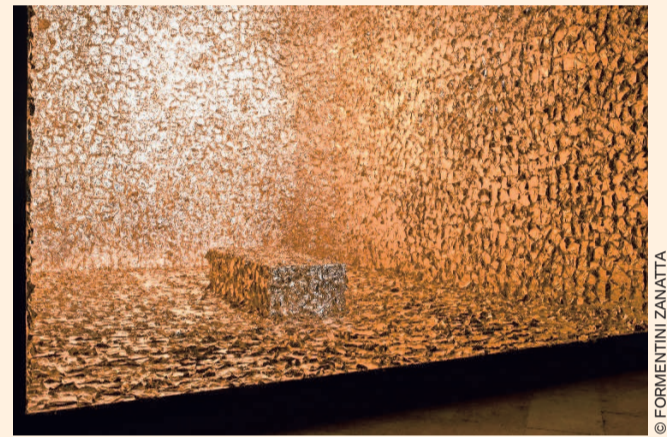
De Roemeen Adrian Ghenie, een van de kunstenaars van de Antwerpse galerist Tim Van Laere, vertegenwoordigde zijn land vier jaar geleden op de Biënnale. Dit keer heeft hij een solotentoonstelling met nieuwe werken in het Palazzo Cini, dat onderdak biedt aan een collectie Italiaanse renaissancekunst.

Ghenie refereert in zijn werk veel aan de oude meesters, maar op de bovenste verdieping van het palazzo is hij vooral zichzelf. In geschilderde collages verwerkt hij politieke en sociale actualiteit, omfloerst maar met een duidelijke boodschap. Er hangen ook drie portretjes zonder titel. Maar je ziet het van ver: het is de Amerikaanse president Donald Trump.

Een van de indrukwekkendste schilderijen is 'The Raft'. Het verwijst naar 'Het vlot van de Medusa', Théodore Géricaults iconische schilderij over een schipbreuk. Het is een aanklacht tegen het lot van de vluchtelingen die op zee het leven lieten.

© ADRIAN GHENIE

© FORMENTINI ZANATTA

Spiritualiteit en bladgoud

Walter Vanhaerents, 'The Death of James Lee Byars', Fondamenta Zattere

Weg van de hectiek van de Biënnale vormt de Chiesa di Santa Maria della Visitazione een oord van rust. De West-Vlaamse ex-ondernemer en kunstverzamelaar Walter Vanhaerents toont in de kerk 'The Death of James Lee Byars', een indrukwekkende installatie met een 6 meter hoge halve kubus bekleed met bladgoud en een sarcofaag in het midden. Ergens fonkelen vijf diamanten. Uit twee rijen luidsprekers klinkt ingetogen vocale muziek.

De Amerikaan James Lee Byars begon in de jaren zeventig installaties, sculpturen en performances te maken. 'The Death of James Lee Byars' dateert van 1994. Het was een voorafname op zijn begrafenis. Byars leed toen aan kanker.

Vanhaerents kocht de installatie in 1996, een jaar voor de dood van Byars. Meer dan een kunstwerk is ze voor hem een spirituele ervaring. 'Ik heb nog een opleiding tot sofroloog gevolgd. Het zoeken naar de juiste balans tussen lichaam en geest, zeg maar. Dat komt voor mij allemaal samen, hier in de kerk.'

De muziek van de Libanese componist en beeldend kunstenaar Zad Moultaqa speelt een grote rol. 'Vocal Shadows' is een requiem voor 16 stemmen, gebaseerd op oude Egyptische teksten over de dood. Er zit ook een stukje tekst van de apostel Johannes in.' Vanhaerents neemt zijn notaboekje en leest voor: 'De wind waait waar hij wil. Je hoort hem wel maar je weet niet waar hij vandaan komt en waar hij heen gaat. Zo is het ook als iemand door de geest van God nieuw leven krijgt.'

De spiritualiteit van de installatie staat in schril contrast met de manier waarop ze is gerealiseerd. 'Het is lastig werken in Venetië. Je moet je aan veel regels houden, zeker in de kerken. Je hebt de zegen nodig van de gevreesde Don Gianmatteo Caputo, de curator-pastoor die aan het hoofd van de 35 kerken in Venetië staat.'

Toeristisch lokmiddel

'Ghana Freedom', Ghanese paviljoen, Arsenale

Curatrice Nana Oforiatta Ayim wil nog wel iets zeggen. Maar eigenlijk ook niet. 'Bekijk gewoon de tentoonstelling', leek ze te suggereren. Misschien heeft ze al te veel interviews gegeven. Of te veel dezelfde opmerkingen van blanke journalisten gehoord. Genre: 'We wisten niet dat er zoveel topkunst uit Ghana kwam.'

Ghana zet zich met zijn eerste deelname aan de Biënnale meteen op de wereldkaart van de internationale kunst. Ayim koos zes Ghanese kunstenaars - ze leven en werken niet allemaal meer in hun geboorteland - die het thema van de koloniale onafhankelijkheid in 1957 op hun manier belichten. In het oog springen de schilderijen van Lynette Yiadom-Boakye. De Britse kunstenaar met Ghanese ouders maakte de portrettenreeks 'Just Among Ourselves'. Even indrukwekkend is de installatie 'Earth Shedding Its Skin' van El Anatsui, bestaande uit flessendopjes en koperen draden.

Op de officiële opening van het paviljoen liet de Ghanese minister van Toerisme Barbara Oteng Gyasi geen twijfel bestaan over het doel van de Ghanese aanwezigheid in Venetië: toeristen naar Ghana lokken met kunst.

© BELGAIMAGE

© COURTESY CORVI-MORAE

Ondersteboven geschilderd

Georg Baselitz, 'Baselitz-Academy', Gallerie dell'Accademia

De 81-jarige Duitser Georg Baselitz krijgt als eerste nog levende kunstenaar een tentoonstelling in de eerbiedwaardige Gallerie dell'Accademia.

Italië is Baselitz niet vreemd. Als jonge Oost-Duitse kunstenaar won hij een schilderswedstrijd, wat hem een verblijf van zes maanden in Firenze opleverde. Daar raakte hij in de ban van de renaissance-meesters. Misschien is dat de reden dat hij zich in de jaren vijftig en zestig afzette tegen de abstractie en het minimalisme in de kunst. Baselitz refereert in zijn werk veel aan het Duitse expressionisme, met zijn felle en vibrante kleuren.

Maar bovenal is Baselitz uniek. Hij schilderde een groot deel van zijn oeuvre ondersteboven. Twee zalen zijn gevuld met portretten en naakten die op hun kop hangen. Je hebt de neiging je hoofd te draaien zodat je ze juist kan zien. Maar dat is nu net niet de bedoeling. Met zijn omkering wil Baselitz de relatie tussen het onderwerp en de kijker op scherp stellen. Zodra je het gewend bent, zie je geen figuren meer, maar inventieve abstractie.

De Biënnale van Venetië loopt tot 24 november.
www.labiennale.org

